

BRIGITTE HAMANNOVÁ: HITELRŮV UŠLECHILÝ ŽID. ŽIVOT EDUARDA BLOCHA, LÉKAŘE CHUDÝCH

GITA GEREMEŠOVÁ

Inštitút politológie
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
Email: gita.geremesova@unipo.sk

Bezprostredne po svojej invázii do Rakúska v roku 1938 opýtal sa Adolf Hitler dvorného radcu A. Eigla: „Povedzte, žije ešte môj starý dobrý dr. Bloch? Áno, keby boli všetci Židia ako on, nebol by ani žiadny antisemitizmus.“ (Hamannová, 2012, s. 450). Onen starý dobrý Žid v americkom exile (od r. 1940) zanechal po sebe rukou napísané pamäti, ktoré rodina jeho vnuka Georga Krena – historika, experta na holokaust – odovzdala archívu Holocaust Memorial Museum vo Washingtone. Tieto dve udalosti a celý rad ďalších spojila rakúska historička Brigitte Hamannová (*1940) do monografie *Hitlerův ušlechtilý Žid. Život Eduarda Blocha, lékaře chudých*.

Brigitte Hamannová – autorka biografii o korunom princovi Rudolfovi, cisárovne Alžbete, pacifistke Berthe von Suttner, W. Mozartovi, životopisnej encyklopédie rodu Habsburgovcov i práce *Hitlerova Vídeň: diktátorova učednická léta* (Prostor, 1999), atď. – v rozhovore pre Český rozhlas (2005) uviedla, že ctí metódu pozitivizmu, t. j. prácu s archívnym materiálom a následne tento materiál sa snaží uviesť do polohy zrozumiteľnej aj pre laikov. Podľa názoru odbornej kritiky i širšej verejnosti výsledkom jej práce sú nesmierne fundované, ale zároveň čitateľsky príťažlivé a „vzrušujúce“ práce. Časť z nich bola preložená do češtiny, vrátane životných peripetií „lekára chudobných“ – Eduarda Blocha.

Monografia s rozsahom takmer 500 strán popisuje údel i poslanie humánne založeného, jemného a citlivého doktora Blocha, rodiny, príbuzných a početných

pacientov, semitov, kresťanov i nenábožných, od jeho narodenia v Čechách roku 1872 v Hlubokej nad Vltavou cez štúdium medicíny v Prahe, až po otvorenie lekárskej praxe v Linci. „S veľkou pýchou vo svojich spomienkach píše, že jeho dedo Joachim Bloch bol dvorným Židom majiteľa panstva kniežaťa Schwarzenberga a ako taký mal na starosti všetky obchodné transakcie veľkostatku“, konštatuje B. Hamannová (2012, s. 15).

Ako – dnes povieme – praktický lekár v Linci „narezil“ na Hitlerovu matku, ktorú ošetroval ku spokojnosti budúceho vodcu a jeho sestry do jej smrti v roku 1908. Hitler, linecký rodák a neúspešný adept štúdia na výtvarnej akadémii, podľa slov Blocha bezmedzne milujúci matku a nenávidiaci tyranského, despotickeho otca, mu poslať z Viedne dve vlastnoručne namaľované pohľadnice, pričom „Hitlerom vyslovená vďačnosť bola „psychoanalyticky“ interpretovaná ako nevedomá nenávisť“ (Hamannová, 2012, s. 451). Tu autorka cituje ironické slová synovca E. Blocha, popredného amerického psychiatra Johna S. Kafku, na adresu zdrojov a pôvodu Hitlerovho kruciálneho antisemitizmu. Jedným slovom židovský lekár Eduard Bloch bol latentným spúšťačom Hitlerovho antisemitizmu, a tým nepriamo i holokaustu. Takýto psychohistorický horor bol vítaným sústom pre antisemitov a tvrdenie, že Židia si mohli za holokaust sami.

Celá tragika príbehu Eduarda Blocha a jeho židovských súkmeňovcov „poslúžila“ autorke (aj) na to, aby prerozprávala so všetkou vážnosťou, historickou vec-

nosťou a prísnosťou „príbeh“ Rakúskej republiky (október 1919), povojnovú krízu, následne veľkú hospodársku krízu, diferenciáciu verejno-politického života reifikovanú do nepriateľstva, takmer animozity parlamentných politických strán, navyše so sústavným a silnejúcim antisemitizmom, pričom v roku 1914 už bolo v dvoch veľkých impériách strednej a východnej Európy, Rakúsku a Rusku, osem miliónov Židov a takmer všetci žili v mestách a veľkomestách. V židovskej demografii sa skrátka vo zvýšenej miere odrážala ako explózia európskej populácie, tak jej príklon k mestskému životu (Johnson, 1995).

Vládnuce politické sily korešpondovali ideologickým trendom doby druhej priemyselnej modernosti; komunisti a sociálni demokrati boli atakovaní kresťanskými sociálmi a nacionálnymi socialistami, ktorí boli predĺženou rukou Hitlerovej NSDAP v Rakúsku, resp. prvoplánovým cieľom oboch bolo germanizovať stredoeurópsky priestor. Po nástupe A. Hitlera k moci a zavraždení kancelára – kresťanského sociála – Engelberta Dollfussa (25. júl 1934) – v réžii Berlína – v Rakúsku silnie autoritatívny štát budovaný na stavovských princípoch podľa vzoru sociálnej náuky cirkevi a B. Mussoliniho. Stavovský štát, teda akési súročenstvo reprezentované „alianciou“ štátu a národnej rady korporácií – pričom korporácia je združenie osôb rovnakého stavu, odboru či zamestnania – plnil funkciu triedneho „mieru“, mal dotvárať neexistujúcu sociálnu solidaritu a na nej budovanú spravodlivosť.

Predovšetkým nacionálni socialisti parazitujú na biede a katastrofálnom materiálnom nedostatku bývalého mocnárstva, až „povolajú“ Hitlera do Rakúska. Doktor E. Bloch je nemým svedkom triumfálneho privítania vodcu v jeho rodnom Linci.

Po anšluse (12. marec 1938) je údel demokracie v strednej Európe napospol rovnaký – prvou obeťou totalitných režimov sú Židia, súc definovaní podľa *vie-ry a rasy* súčasne. Najprv sú pripravení o majetok, potom vyhánaní z rodnej vlasti, časť z nich emigruje do Palestíny, väčšina ale končí v pracovných a potom v koncentračných táboroch. V Rakúsku už bezozvyšku platí Hitlerom prednesený zásadný prejav z 15. septembra 1935, ktorý dal podnet k vyhláseniu norimberských zákonov. Reinhard Heydrich na konferencii vo vile na berlínskom predmestí Wannsee 20. februára 1942 ohlásil „konečné riešenie“ židovskej otázky, teda fyzickú likvidáciu Židov na okupovaných územiach.

E. Bloch žije pod ochranou gestapa v Linci – výraz „vdáky“ A. Hitlera. Aj on však musí zatvoriť svoju ordináciu a ako celá židovská náboženská obec v Linci prichádza o značnú časť majetku. So zármutkom sleduje zánik židovskej náboženskej obce, zničené synagógy i posvätné knihy, odchod jeho priateľov do exilu, ak sa stihli vyhnúť koncentračnému táboru... Jeho súkmeňovec, spisovateľ, Žid z Haliče, J. Roth uteká pred hitlerovskou agresiou do Paríža a bezprostredne

po anšlusovom dni do nemeckých exilových novín v Paríži napísal: „Európsky kultúrny svet by mal usporiadať takpovediac pohreb prvej triedy, v najvlastnejšom zmysle tohto slova „štátny pohreb“, ale podobá sa chromému, ktorý na kolieskovom kresle má držať stráž pri mŕtvom vedľa katafalku. Pruská čižma dupe po najstaršom európskom štáte“ (Roth, 2011, s. 109).

E. Bloch s manželkou Lilly Blochovou prichádza do Ameriky (1940), o čom v memoároch píše: „Nemôžem žiť v meste, v ktorom mojim kmeňovým a osudovým bratom boli učené tak hrozné veci; v New Yorku, kam sa mienim vysťahovať, majú nekonečné množstvo nároží; chcem radšej na niektorom z nich s klobúkom v ruke žobrať o almužnu, než aby som tu poberal – i v sebahojnejšej miere – plat z milosti.“ (Hamannová, 2012, s. 380). Zomiera 1. júna 1945. Jeho jediná dcéra Trude opustila náboženstvo Izraelitov a stala sa prívrženkyňou antropozofie, učenia R. Steinera o karme a reinkarnácii, kým jeho vnuk, profesor, historik holokaustu George Kren sa o svojom dedovi celý čas vyjadroval kriticky. Reagoval aj na Blochovu „fatálnu“ vetu v interview pre americký Collier's, kde na adresu Hitlera povedal: „Dokonca ani dnes na neho nemôžem myslieť ináč než v súvislosti s jeho zármutkom, a nie v súvislosti s tým, čo spôsobil svetu.“ (Hamannová, 2012, s. 423).

Ospravedlnením pre takéto „rúhačské“ slová Eduarda Blocha môže byť jeho šľachetný charakter a celoživotná filantropicky orientovaná prirodzenosť i fakt, že keď umieral, celá pravda o koncentračných táboroch iba mala uzrieť svetlo sveta...

Vyššie recenzovanú monografiu Brigitte Hamannovej „ináč“ budú čítať, resp. študovať profesionáli – historici, politológovia a ináč laici. Obidve strany pravdepodobne prečítajú aj ďalšie jej diela, ak tak doteraz neurobili. Autorka nás učí vidieť a chápať dejinné strety, udalosti tým najpríťažlivejším a najvzrušujúcejším spôsobom, a to cez osud(y) jedinca a jeho blížnych...

Čo dodať na záver? Azda „iba“ to, čo konštatoval rakúsky filozof a publicista R. Menasse v interview pre časopis Týždeň: „U nás sa jednoducho zabudlo, že sme mali dva druhy fašizmu, austrofašizmus a národný socializmus. S tým druhým sme sa napriek problémom vyrovnali, ale nikto sa nevyrovnal s austrofašizmom, na ktorý dnes nadväzujú tí, čo hovoria heslá typu „Najprv Rakúšania““ (Menasse, 2012, s. 15).

Literatúra:

HAMANNOVÁ, B: Hitlerův ušlechtilý Žid. Život Eduarda Blocha, lékaře chudých. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství, s. r. o. 2012. Z nem. originálu Brigitte Hamann, *Hitlers Edeljude, Das Leben des Armenarztes Eduard Bloch* vydaného nakladateľstvom Piper Verlag, Mníchov 2008, preložil Petr Dvořáček.

JOHNSON, P.: Dějiny židovského národa. Praha: Rozmluvy 1995.

MENASSE, R.: Rakúsko ma už nebaví. In: Týždeň, roč. 10, č. 39, 23. september 2013, s. 14 – 17.

ROTH, J.: Filiálka pekla na zemi. Spisy z emigrace. Praha: Academia 2011.